

Kunnskapsdepartementet sender med dette ut forslag til endringer i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den videregående opplæringen (opplæringsloven) og forslag til endringer i lov 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skoler (friskoleloven) på høring. Forslaget innebærer en lovfesting av skoleeiers ansvar for at elevene får de nødvendige trykte og digitale læremidler i videregående opplæring.

1. FORSLAG OM LOVFESTING AV SKOLEEIERES ANSVAR FOR AT ELEVENE FÅR DE NØDVENDIGE TRYKTE OG DIGITALE LÆREMIDLER VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

1.1 Bakgrunn

I dag har elever i videregående opplæring til dels betydelige kostnader knyttet til læremidler, der lærebøker utgjør en stor del. I Soria Moria-erklæringen er en av målsettingene gratis læremidler for elever i videregående opplæring og dette følges opp i budsjettet for 2007. I St.prp. nr. 1 (2006-2007) sier regjeringen følgende:

”Regjeringa vil innføre gratis læremiddel for elevar i vidaregåande opplæring. Regjeringa har lagt vekt på å finne ei ordning som i best mogleg grad stimulerer til utviklingsorienterte og kvalitetsmedvitne skoleeigarar og skolar. Ein viktig føresetnad er også tilrettelegginga av Kunnskapsløftet for lokal valfridom når det gjeld bruk av læremiddel. For elevane skal læring vere utfordrande, interessant og motiverande, og Regjeringa kjem dette i møte ved å leggje til rette for auka bruk av digitale læremiddel. På den måten kan elevane tileigne seg læring på nye måtar og sjå nye dimensjonar av det dei skal lære.

Frå hausten 2007 blir det innført ei todelt ordning der fylkeskommunen får ansvar for at elevane får nødvendige trykte og digitale læremiddel. I tillegg får elevane eit ikkje-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal vere med og dekkje utgifter elevane har til andre læremiddel og nødvendig individuelt utstyr. Ordninga blir innført for elevar på Vg2 frå hausten 2007. I 2007 er det foreslått løyvd 373,3 mill. kroner til ordninga. Av dette vil 287,4 mill. kroner bli lagde inn i rammetilskottet til fylkeskommunane som kompensasjon for meirutgifter fylkeskommunane får som følgje av denne omlegginga. Kompensasjonen til fylkeskommunane inkluderer midlar til dekning av administrative utgifter i 2007. Vidare blir 70,3 mill. kroner løyva over kap. 2410 Statens lånekasse for utdanning. Dette inkluderer 5,3 mill. kroner til administrering av ordninga i Lånekassen. Ordninga administrert av Lånekassen er nærmare omtalt under kategori 07.80. Dei resterande 15,6 mill. kronene blir lagde på kapitla for tilskott til frittstående skolar og statlege skolar, jf. kap. 228 og 222.

Regjeringa vil våren 2007 fremme forslag om endring av m.a. opplæringslova som fastset ansvaret for fylkeskommunane. Ordninga blir innført for Vg3 hausten 2008 og for Vg1 hausten 2009.”

1.2 Gjeldende rett

Hovedregelen er at videregående opplæring i skole og bedrift er gratis. Dette innebærer at fylkeskommunen ikke kan kreve at elever, lærlinger, lære kandidater og voksne betaler for utgifter i forbindelse med opplæringen. Det er imidlertid gjort unntak for læremidler og utstyr til eget bruk som opplæringen til vanlig gjør det nødvendig å ha. Dette er regulert i opplæringsloven §§ 3–1 siste ledd og 4A–3 fjerde ledd.

Unntaksbestemmelsene innebærer at fylkeskommunen kan pålegge eleven, lærlingen, lære kandidaten eller den voksne å dekke for eksempel lærebøker, kladdebøker og lommekalkulatorer. Fylkeskommunen kan også ta betalt for kopiert undervisningsmaterieil.

I forarbeidene til bestemmelsen er det presisert at lovbestemmelsen er ment å omfatte utstyr og materiell som ordinært må skaffes, og som det i dag forventes at elevene selv holder seg med. Når det gjelder bærbar pc til eget bruk, må fylkeskommunen i det enkelte tilfelle foreta en konkret vurdering av om slikt utstyr, som følge av en pedagogisk begrunnet overgang til digitale læremidler og arbeidsformer, oppfyller kravet til nødvendig utstyr som det forventes at eleven selv holder seg med. Dersom fylkeskommunen kommer frem til at så er tilfelle, er departementets tolkning at det ikke er i strid med opplæringsloven å pålegge elevene å holde seg med bærbar pc, forutsatt at elevene ikke får større utgifter til skolemateriell og utstyr enn de ellers ville hatt..

Bestemmelsene i §§ 3–1 siste ledd og 4A–3 fjerde ledd gjelder for alle som tas inn i til offentlig videregående opplæring, også personer som ikke omfattes av retten til videregående opplæring etter § 3–1 eller § 4A–3 og personer som tas inn ved videregående skoler som drives av staten eller kommuner.

Frittstående videregående skoler som mottar statstilskudd som ikke dekker alle driftsutgifter, kan kreve at elevene (eller de voksne) betaler skolepenger etter friskoleloven § 6–4 tredje ledd. De frittstående videregående skolene har ikke adgang til å kreve noen typer egenbetaling fra elever, foreldre eller voksne utover det som fremgår av § 6–4 tredje ledd. De frittstående videregående skolene kan i likhet med de offentlige videregående skolene, kreve at elevene (og de voksne) har undervisningsmateriell og utstyr til eget bruk som opplæringen til vanlig gjør det nødvendig å ha. Når det gjelder videregående skoler som gir yrkesrettet opplæring som ikke blir gitt ved videregående offentlige skoler, vises det til friskoleloven § 6A–8 tredje ledd.

1.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet mener at skoleeiers ansvar for læremidler bør forankres med lovregulering i opplæringsloven og friskoleloven på lik linje med andre plikter.

I omtalen av ordningen i budsjettet for 2007 heter det at *”fylkeskommunen får ansvar for at elevene får nødvendige trykte og digitale læremidler”*. Dette omfatter også kopiert materiell.

I tillegg til det fylkeskommunale ansvaret får elevene et ikke-behovsprøvd stipend som skal bidra til å dekke utgifter elevene har til *”andre læremiddel og nødvendig individuelt utstyr”*. Denne stipendordningen er nærmere omtalt i et eget høringsbrev fra Kunnskapsdepartementet 18.10.06 vedrørende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for skoleåret 2007-2008 (dvs. støtte gjennom Lånekassen). Det ikke-behovsprøvede stipendet skal bidra til å dekke utgifter elevene har til *”andre læremiddel og nødvendig individuelt utstyr”*. Med dette menes bl.a. kladdebøker, lommekalkulator, bekledning i yrkesfag o.l. Læringer og lære kandidater omfattes ikke av stipendordningen.

Særlig om pc-er

Enkelte fylkeskommuner har vedtatt at elevene skal holde seg med bærbar pc. I departementets lovfortolkning av dagens ordning er det lagt til grunn at dette ikke er i strid med opplæringsloven så lenge elevenes utgifter til læremidler totalt sett ikke øker, jf. pkt. 2.

Å kunne bruke digitale verktøy er en av de fem grunnleggende ferdighetene i alle læreplaner for fag. Alle læreplanene i Kunnskapsløftet inneholder kompetansemål hvor elevene skal bruke digitale verktøy, hjelpemidler eller kilder i læringsarbeidet. Det forutsettes at skoleeier har plikt til å ha det digitale utstyret som er nødvendig for at elevene kan nå kompetansemålene i læreplanene knyttet til digitale ferdigheter. At elevene har bærbare pc-er er imidlertid ingen nødvendig forutsetning for å nå kompetansemålene.

Det er ikke lagt inn ekstra midler til bærbare pc-er i forbindelse med at skoleeier får ansvaret for å holde elevene i videregående opplæring med nødvendige trykte og digitale læremidler. Hvis skoleeier velger å organisere opplæringen på en slik måte at det forutsetter at elevene har bærbar pc, forutsetter departementet at skoleeier vil ha mindre utgifter til andre læremidler og til stasjonære pc-er.

Departementet legger derfor til grunn at utgiftene til

pc-er, uavhengig av om disse er stasjonære eller bærbare, i sin helhet skal dekkes av fylkeskommunen og den frittstående skolen. Dette innebærer at den muligheten skoleeier har hatt til å kreve at elevene holder seg med bærbar pc ikke lenger vil være tilstede, og at det heller ikke vil være anledning til å kreve delfinansiering fra elevenes side.

Særlig om de som tar hele eller større deler av læretiden i bedrift

Opplæringslovens § 3-3 åpner for at hele eller større deler av opplæringen kan skje i bedrift.

Normalmodellen for yrkesfaglige utdanningsprogrammer er to år i skole og to år i bedrift.

Departementet legger til grunn at skoleeier har ansvar for tilsvarende læremidler til de elever/lærlinger som har en større del av opplæringen i bedrift enn det som følger av læreplanen.

Det foreslås at opplæringsloven og friskoleloven endres i samsvar med overnevnte vurderinger.

1.4 Forslag til lovtekst

Departementet foreslår at opplæringsloven § 3–1 siste ledd endres til:

Opplæringa i offentlig vidaregåande skole eller i lærebedrift er gratis. Fylkeskommunen har ansvaret for å halde elevane med nødvendige trykte og digitale læremidlar samt digitalt utstyr. Elevane kan ikkje påleggjast å dekkja nokon del av ugiftene til dette. Fylkeskommunen kan påleggje elevane, lærlingane og lærekandidatane å halde seg med anna individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

Tilsvarende foreslår departementet følgende endring i opplæringsloven § 4A–3 fjerde ledd:

Opplæringa i offentlig vidaregåande skole eller i lærebedrift er gratis. Fylkeskommunen har ansvaret for å halde vaksne som får vidaregåande opplæring med nødvendige trykte og digitale læremidlar samt digitalt utstyr. Vaksne som får vidaregåande opplæring kan ikkje påleggjast å dekkja nokon del av ugiftene til dette. Fylkeskommunen kan påleggje vaksne som får vidaregåande opplæring å halde seg med anna individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

I høringsnotat om endringer i friskoleloven datert 10. oktober 2006 foreslår departementet at skolepenger mv. reguleres i § 6–2. Departementet foreslår en tilsvarende endring i friskoleloven, og foreslår derfor at § 6–2 siste ledd endres slik:

Vidaregåande skolar kan ikkje krevje noko form for betaling for opplæringa frå elevar eller foreldre utover det som følgjer av denne føresegna. Skolen har ansvaret for å halde elevane med nødvendige trykte og digitale læremidlar samt digitalt utstyr samt nødvendige pc-ar. Elevane kan ikkje påleggjast

å dekkja nokon del av ugiftene til dette. Skolen kan påleggje elevane å halde seg med anna individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha. Departementet kan gi nærmare forskrifter.

1.5 Merknader til bestemmelsene

De foreslåtte bestemmelsene i henholdsvis opplæringsloven og friskoleloven slår fast skoleeiers ansvar for å holde elevene i videregående opplæring med nødvendige trykte og digitale læremidler. Fylkeskommunen og friskolen har også ansvaret for pc-er som er nødvendige i opplæringen. Elevene kan ikke pålegges å dekke noen del av ugiftene til dette. Bestemmelsen i opplæringsloven viderefører prinsippet om at offentlig videregående opplæring er gratis, dvs. at skoleeier ikke kan kreve skolepenger.

Fylkeskommunen kan pålegge elevene, lærlingene og lærekandidatene å holde seg med annet individuelt utstyr som opplæringen til vanlig gjør det nødvendig å ha. Elevene får et ikke-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal bidra til å dekke utgifter elevene har til andre læremidler og nødvendig individuelt utstyr. Lærlinger og lærekandidater omfattes ikke av stipendordningen, jf. høringsbrev 18.10.06 vedrørende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for skoleåret 2007-2008.

Når videregående skoler drives av staten eller av kommuner har disse et tilsvarende ansvar som fylkeskommunen.

Bestemmelsene i §§ 3–1 siste ledd og 4A–3 fjerde ledd gjelder for alle som tas inn i til offentlig videregående opplæring, også personer som ikke omfattes av retten til videregående opplæring etter § 3–1 eller § 4A–3 og personer som tas inn ved videregående skoler som drives av staten eller kommuner.

Bestemmelsen i friskoleloven omfatter ikke elever i skoler godkjent etter friskolelovens kapittel 6A.

Departementet gir nærmere overgangsregler i forhold til innføringstakt.

1.6 Økonomiske og administrative konsekvenser

I regjeringens forslag til budsjett for 2007 er fylkeskommunen kompensert for økte utgifter til læremidler og administrasjon som følge av ansvaret for å holde elevene i videregående opplæring med nødvendige trykte og digitale læremidler, jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kunnskapsdepartementet. Kompensasjon for administrative merkostnader inkluderer også fylkeskommunenes merarbeid knyttet til ny stipendordning gjennom Lånekassen.

De frittstående skolene vil få lik kompensasjon som de offentlige per elev, dvs. 100 prosent i gjennomsnitt. Departementet vil komme tilbake til de mer tekniske detaljene med hensyn til fordeling mellom skolene.